

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Факультет психології
Кафедра соціальної психології
Військовий інститут**

**ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
НАПН УКРАЇНИ**

**ВІЙСЬКОВА ПСИХОЛОГІЯ У ВИМІРАХ
ВІЙНИ І МИРУ:
ПРОБЛЕМИ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції

03-04 квітня 2020 року

Київ 2020

Редакційна колегія: **Данилюк І. В.** член-кореспондент НАПН України,
д.психол.н., професор
Толок І.В. к.пед.н., генерал-майор
Васютинський В. О. д.психол.н., професор
Коваленко А. Б. д.психол.н., професор
Найдьонова Л. А. д.психол.н., професор
Чуйко О. В. д.психол.н., професор
Дубровинський Г. Р. к.психол.н., доцент
Соснюк О.П. к.психол.н., доцент
Грищук Е. Ю. к.психол.н
Рогаль Н. І. к.психол.н

Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи» – К.: КНУ імені Тараса Шевченка 2020. – 158 с.

Збірник містить тези та інші матеріали учасників V Міжнародної науково-практичної конференції «Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи» з теоретико-методологічних та практичних проблем психологічної підготовки військових фахівців, питань психологічної реабілітації потерпілих осіб та проблеми громадської активності у воєнний час.

Матеріали подаються в авторській редакції.

УДК 316+159.9+37(082)

ББК 88.4

© КНУ імені Тараса Шевченка, 2020

Полівко Л.Ю. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН	110
Поліщук М.С. АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ РОЗВІДКИ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	113
Полтораков О.Ю. ВІЙСЬКОВИЙ ПОЛОН У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ: СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ВОЄННА ПОЛІТИКА	116
Предко В.В. ІНФОРМАЦІЙНО – ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗНИЩЕННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	118
Сиропятов О.Г., Древіцька О.О. БІОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	120
Сікорська Л.Б., Бурбан Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	122
Смірнова Т.М. ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЯК ЧИННИК ЗНИЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	124
Сорокіна О.А., Шинкарьова Л.В. ВТОРИННА ТРАВМАТИЗАЦІЯ ДРУЖИН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	126
Соснюк О.П., Остапенко І.В. РОЗВИТОК РЕЗИСТЕНТНОСТІ ДО ДЕСТРУКТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ У КОРИСТУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА	128
Старокінь В.В. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ: ДОСВІД НАТО	130
Сторожук Н.А. ДОСВІД РОБОТИ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА ЩОДО СУПРОВОДУ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В ООС	132
Сулятицький І.В., Островська К.О., Островський М.М. ГЕОПСИХОЛОГІЧНІ РЕЗЕРВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ГІБРИДНОСТІ ВІЙНИ	137
Умеренкова Н.Ф. СИСТЕМА ПІДТРИМКИ СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ЦИКЛУ РОЗГОРТАННЯ: ДОСВІД США ТА КАНАДИ	140
Уркуметов М.К. ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР – ОСНОВНИЙ ЧИННИК ДОСЯГНЕННЯ ПЕРЕМОГИ В СУЧАСНОМУ БОЮ	144
Черновський А. Й. ПІОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКАМ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ВІЙСЬКОВИМ ІНВАЛІДАМ	147
Чуйко О.В., Зеленько А.С. СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ В УКРАЇНІ: ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ	149
Шестопалова М.Ю. ПРО ЗАГАЛЬНОМЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ЗВ'ЯЗКІВЦІВ	152
Юрчинська Г.К., Марініна В.М. ОСОБЛИВОСТІ СХИЛЬНОСТІ ДО РИЗИКУ У ПРОФЕСІЙНИХ ВОДІЇВ	154

Сорокіна О. А.

Київський університет імені Бориса Грінченка, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик, к.психол.н., доцент (м. Київ, Україна)

Шинкарьова Л. В.

Київський університет імені Бориса Грінченка, студентка V курсу, спеціальність «Психологія» (м. Київ, Україна)

ВТОРИННА ТРАВМАТИЗАЦІЯ ДРУЖИН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Сьогодні у суспільстві існує необхідність у дослідженні феномену вторинної травматизації. *Вторинна травма* – це стрес, що виникає в процесі надання допомоги або за умови, коли людина бажає допомогти і пропонує емоційну підтримку постраждалому [2, с. 137]. Зважаючи на те, що за даними міністерства оборони України учасниками бойових дій визнано близько 385 тисяч осіб, проблема набуває особливої значущості. Адже велика частина українського населення була задіяна у збройному конфлікті. Коли військовослужбовець повертається додому його досвід та пережиті травми знаходять своє продовження в сім'ї. Відповідно, на ефективну адаптацію військового буде впливати його родина та дружина зокрема. Перебування дружини військовослужбовця у стані вторинної травматизації буде знижувати її ресурси, фізичний та психічний стан, що у свою чергу негативно впливає на ресоціалізацію самого військового.

Питання вторинної травматизації, емоційного напруження у дружин, які дочекалися повернення чоловіків із зони збройного конфлікту, вивчали Н. Журавльова, Є. Варлакова. Дослідження психологічної підтримки сімей ветеранів можна знайти у роботах як українських так і зарубіжних науковці (В. Глебов, О. Кляпець, І. Пампура, В. Остапович, І. Рева).

Вторинна травма є процесом, в якому задіяні сильні почуття та особисті способи захисту від них. Даний процес супроводжується переживанням жаху та безпорадності. Взаємодія з людиною, емоційний стан якої є дисгармонійний може призводити до різних емоційних проблем, зокрема підвищеного рівня симптомів депресії та тривоги, порушення концентрації уваги, емоційного виснаження. На фізіологічному рівні проявляються больові синдроми і проблеми зі сном [2, с. 136].

Повертаючись до дому, військовий розповідає про події, що були травматичними, виражає складні амбівалентні почуття. Але сім'я не здатна захистити військового від впливу травматичного досвіду, і це може

зумовлювати почуття власного безсилля та посилювати дію вторинної травми у членів родини. Вторинна травма може виникнути раптово як реакція на інформацію щодо первинної травми, яку зазнала людина. У момент переживання травми у дружин військовослужбовців може руйнуватися уявлення про стабільність, безпеку і захищеність свого життя. У людини погіршується здатність контролювати своє життя, нести за нього відповідальність. Травматичний досвід може характеризуватися порушенням соціальних зв'язків, що у свою чергу може стати причиною ізоляції дружини, її самотності, зниження ресурсів особистості [1, с. 28].

Аби більш глибоко дослідити питання вторинної травматизації, нами було проведено дослідження з визначення рівня впливу травматичних подій на дружин військовослужбовців. У дослідженні взяли участь 47 дружин учасників збройного конфлікту віком від 20 до 50 років. Контрольну вибірку склала група з 42 одружених жінок віком від 21 до 53 років. Дослідження проводилося за допомогою опитувальників «Методика самооцінки емоційного стану Уессмана-Рікса» та «Шкала оцінки впливу травматичних подій».

За результатами дослідження було визначено, що для 26% дружин військовослужбовців є незначним вплив травмуючих ситуацій. У той час, як в одружених жінок, у яких чоловіки не брали участі у збройному конфлікті такий показник є 33%. Для 41% дружин військовослужбовців вплив травмуючої ситуації є помірним, а 33% переживають значний вплив. У контрольній групі для 29% дружин вплив травмуючої ситуації є помірним, а для 38% - значним. За допомогою використання непараметричного U-критерію Манна-Уїтні для незв'язаних вибірок дружин військовослужбовців та жінок, чиї чоловіки не брали участі у збройному конфлікті, були визначені статистично незначущі відмінності у значенні травмуючої ситуації на рівні $R=0,34$, $n_1=47$, $n_2=42$. Тобто, травматизація присутня як у дружин цивільних так і в дружин військовослужбовців. Рівень переживання травмуючої ситуації не має значних відмінностей у цих двох групах.

Застосовуючи критерій Пірсона для визначення кореляційних зав'язків між рівнем травматичної події та емоційним станом дружин військових було визначено, що існує значний обернений зв'язок $r = -0,53$ (результати достовірні при $p \leq 0,05$). Можемо припустити, що чим вищий рівень травматизації тим гірший буде рівень емоційного стану дружин військовослужбовців.

Таким чином, можемо зробити висновок, що процес травматизації присутній як в житті мирного населення так і в сім'ях військовослужбовців. Але причини травматизації можуть бути різними. Перспективами нашого подальшого дослідження є вивчення теми ресурсності дружин

військовослужбовців, з метою надання їм ефективної психологічної підтримки та робота з превенції вторинної травматизації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вознесенська О. Л. Профілактика емоційного вигорання фахівців, що працюють з травмами війни / О. Л. Вознесенська. // Робота з травмами війни. Український досвід. – 2018. – С. 26–33.
2. Журавльова Н. Ю. Особливості вторинної травматизації у дружин ветеранів війни: орієнтири психологічної допомоги / Н. Ю. Журавльова. // Актуальні проблеми психології Т. III : Консультативна психологія і психотерапія: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – 2018. – С. 124–151.